

Onderhoud en beheer van het groene schoolplein

Informatie en praktische tips over het beheren en
onderhouden van een groen schoolplein

**NATUUR
VOOR ELKAAR**

Zie wat jij kan doen, ga voor groen

Inleiding

De openingsactiviteit is geweest met een groot feest, de kinderen spelen er naar hartenlust, en dan?? Het echte werk aan het groene schoolplein begint eigenlijk nu pas.

Door het uitvoeren van het juiste onderhoud en beheer, waarborg je de kwaliteit van je groene schoolplein. Het thema onderhoud en beheer moet al tijdens de ontwerpfase aan bod zijn gekomen, en als het goed is, ligt er een onderhouds- en beheerplan voor je groene schoolplein.

Bij een groen schoolplein is het onderhoud in de eerste jaren na realisatie intensiever dan in de volgende jaren. Onderhoud is essentieel, omdat een groen schoolplein een ontwikkeling doormaakt die door het onderhoud gestuurd wordt. Het onderhoud bepaalt of deze ontwikkeling de gewenste vorm krijgt. Een natuurlijke speelplek zoals een groen schoolplein is altijd in verandering: het groeit.

Niet alleen verschillen de seizoenen, maar ook in de loop der jaren verandert het plein door de groei (en ook het afsterven) van beplanting. En uiteraard speelt het speelgedrag van kinderen een grote rol.

Inhoud

Inleiding	2
Speelerosie	4
Beheer en onderhoud in de ontwerpfase	5
Inzet hovenier	8
Onderhoudskosten	10
Aandachtspunten voor gebruik van het plein & onderhoud met kinderen	14

Speelerosie

Wanneer het groene schoolplein in gebruik wordt genomen, zullen er per dag tientallen tot honderden kinderen overheen rennen.

Het is goed te beseffen dat het groen hierdoor slijt: het gras verdwijnt op veel belopen plekken en ook kleine planten moeten eraan geloven. Dit noemen we ook wel 'speelerosie' of 'kinderosie'.

Je kunt al in de ontwerpfase rekening houden met speelerosie.

Eenzijds is het belangrijk dat het ontwerp een realistisch beeld schept van hoe het schoolplein eruit gaat zien: op veel belopen plekken zal gras snel verdwijnen en zie je zand in plaats van gras. Anderzijds kun je bij het ontwerp speelerosie voorkomen op gedeelten van het plein. Bescherm

bijvoorbeeld pas geplaatste planten door middel van natuurlijke hekjes en kies voor robuuste planten. Creëer looppaadjes over een heuvel, zodat op andere delen van de heuvel planten kunnen worden ingezaaid. Een ervaren ontwerper of hovenier kan helpen om slimme keuzes te maken met het oog op speelerosie.

Geef natuur een kans, laat planten groeien, kijk wat er zoal opkomt. Op je groene schoolplein kun je sturen met de natuur, meewerken, en de natuurlijke kringloop gebruiken. Gebruik de dynamiek van natuur om de kwaliteit van het groene

schoolplein te verbeteren.

Bijvoorbeeld door de wijze waarop je een wilgentunnel invlecht, goed uitgevoerd levert dat een blijvend prachtige groene tunnel op, die ook stevig blijft staan. Zeker in het begin heb je daar deskundige begeleiding bij nodig, op termijn kunnen een aantal

werkzaamheden ook

prima door de school zelf opgepakt worden. Handig is om daarvoor een Tuinwerkgroep in te stellen, bestaande uit enkele enthousiaste ouders, conciërges en leerkrachten, die de coördinatie van het tuinonderhoud op zich gaan nemen.

"Geef natuur een kans"

Beheer en onderhoud in de ontwerpfase

Van groot belang is om in de ontwerpfase van het plein al na te denken over onderhoud en beheer. Hoe ga je als school straks het onderhoud en beheer regelen? Is er veel hulp beschikbaar? Is er budget beschikbaar?

Ga na bij alle onderdelen in het ontwerp wat dit betekent voor onderhoud. Vaak wordt onderschat welke speeldruk er ontstaat op een groen schoolplein. In korte tijd rennen honderden kindervoeten over het plein, en soms ook dwars door alle beplantingen. Dat betekent dat je bij het ontwerpen goed na denkt over mogelijke looproutes, intensief bespeelde plekken en kwetsbare stukken. Een fraai grasveldje op een plek waar veel kinderen doorheen rennen, verandert al gauw in een zanderige (en soms ook modderige) plaats. Als je dat niet wilt, moet je het ontwerp zo aanpassen dat de looproutes minder te leiden hebben en graslandjes op een wat beschuttere plek gepland worden.

Voor de delen van het plein waar je veel speeldruk verwacht, moet je werken met robuuste aanplant. Of bescherm kwetsbare onderdelen en planten met een (tijdelijk) hekwerkje, van bijvoorbeeld simpele paaltjes met draad, wilgenvlechtwerk of flinke boomstammen als afscheiding langs een bloementuin. Dat houdt de meeste voetballen tegen, en verhindert ook al te gemakkelijk rennen door de bloementuin.

Kwetsbare stukken kun je ook beschermen met stekelachtige beplanting, die minder uitnodigt om er doorheen te jagen. Let er natuurlijk wel op dat stekels geen risico vormen tijdens het spel.

Op de plekken waar je de meeste speeldruk verwacht, kies je voor robuuste soorten die wel tegen een stootje kunnen. Rozemarijnwilg is bijvoorbeeld een struik die goed tegen een stootje kan. En een meerstammige hazelaar groeit in een paar jaar uit tot een fijne speelstruik, die snel de vorm van een soort hut aanneemt. Overleg met een hovenier welke soorten zich hier nog meer voor lenen. Uit kostenoverwegingen wordt soms gekozen voor kleine planten of bewortelde stekken (bij struikgoed), maar dit vraagt om moeilijkheden vanwege de kwetsbaarheid. Beter is te kiezen voor minder, maar meer robuuste beplanting. Plant een groep struiken bij elkaar in plaats van eenlingen verspreid over een groter deel van het terrein. Dit biedt meer kans om goede dichtere begroeiing later. Door wat grotere (oudere) beplanting te kiezen, heb je ook meteen meer aankleding van je groene schoolplein. Looproutes kunnen wel gestuurd worden met een goed ontwerp, en daarmee kun je meer kwetsbare delen in je ontwerp beschermen. Maar er zullen toch ook altijd onverwachte olifantenpaadjes ontstaan na enkele maanden in gebruikname.

Dan is het vaak slim om het ontwerp nog eens goed te bestuderen en te bespreken of je die paadjes toelaat of ze probeert te voorkomen met allerlei ingrepen als extra beplanting en hekwerk.

Een kaalgelopen groen plein is toch nog te vaak de realiteit. Het is soms ook best lastig om echt groene stukjes te behouden en plek te bieden aan bijvoorbeeld bloeiende planten. Er zijn echter altijd plekken, waar gewoon minder erosie optreedt omdat er niet zo snel kinderen zullen lopen. De kunst is om dit soort hoekjes en gaten te creëren en goed te benutten. Vaak zie je aan de rand van liggende boomstammen of zitstammen/stenen wel nog allerlei leuk groen bloeien, omdat er niet zoveel voetjes overheen denderen.

Stapelmuurtjes waarin ook plek is vrijgehouden voor muurplanten, bieden ook meteen een groener aanzicht.

Inzet hovenier

Zeer aan te raden is om de hovenier die het schoolplein heeft aangelegd nog zeker twee jaar te betrekken bij het plein. Zo kun je als school ingewerkt worden in de onderhoudswerkzaamheden door de hovenier. Daar waar mogelijk neem je werkzaamheden over, samen met een tuinwerkgroep van leerkrachten, conciërge, ouders en wellicht ook kinderen.

Kies je voor een andere hovenier, zorg dan wel dat je kiest voor een vakbekwame hovenier die ook ervaring heeft met speelnatuur. Het gaat hier immers niet om gewoon hovenierswerk. De hovenier moet verstand hebben van ecologie, van kinderen, hoe kinderen spelen, en van pedagogiek. Nadenken over de vraag 'hoe spelen kinderen hiermee?' geeft tijdig oplossingen bij problemen!

Onderhoudsbeurten

In het voorbeeldschema is uitgegaan van twee tot drie onderhoudsbeurten (vroeg voorjaar/ late voorjaar-zomer / najaar). Kleine onderhoudswerkzaamheden kunnen door de school in eigen beheer worden uitgevoerd, zoals zand verwijderen van ongewenste plekken, blad verwijderen, afval opruimen.

Werkzaamheden globaal

Voorjaar: Voorbereiding op nieuwe groeiseizoen. Afgestorven beplanting opruimen, zand in zandbak aanvullen. Tank van de pomp geschoond etc. Plus, heel belangrijk, nieuwe compost en bemesting voor de moestuin. Eventueel in de zomer nog een extra onderhoudsbeurt.

Herfst: Na een intensief speelseizoen kan het zijn dat de beplanting schade heeft opgelopen. Een goed moment om te planten of bollen te planten. Daarnaast vallen de bladeren van de bomen. Heerlijk om mee te spelen en her en der te gebruiken als voedingsstof voor de planten.

Inspectie speeltoestellen: Zowel in het voor- als najaar worden de speeltoestellen en speelaanleidingen gecontroleerd op speelveiligheid en duurzaamheid. Indien nodig worden eenvoudige reparaties uitgevoerd. Voor grotere reparaties kan een aanvullende offerte worden uitgebracht. Uitgevoerde reparaties worden genoteerd en kun je opnemen in de Risico Inventarisatie en Evaluatieregistraties.

Onderhoudskosten

Als je als school rekening houdt met jaarlijkse onderhoudskosten van 2.000-3.000 euro, kom je een heel eind. Scholen schrikken wel eens wat terug van deze bedragen. Vergeet niet dat een 'gewoon grijs' schoolplein ook altijd onderhoudskosten heeft (vegen, zandbakzand, reparaties, speeltoestellen etc), deze kosten zijn soms onzichtbaar voor de school omdat ze verwerkt zijn in algemene begrotingen, maar de kosten zijn er wel degelijk.

Bij het inschakelen van een hoveniersbedrijf, kun je er van uitgaan dat dan meestal twee vakbekwame hoveniers de onderhoudsbeurten uit gaan voeren. Uurtarief ligt tussen de 50-60 euro per uur. Reken daarnaast nog 50 euro voor klein materiaal en zo'n 100 euro voor afvoer/ stortkosten groenafval per beurt.

Hulp van derden

De kosten kunnen worden verminderd door inzet van derden. Hierbij kun je denken aan de facilitaire dienst/ conciërge, leerkrachten, ouders, buurtbewoners e.a.. De inzet van derden is afhankelijk van de vakinhoudelijke kennis die aanwezig is. Indien de inzet van derden realiseerbaar is, kan ongeveer de helft van de arbeid door hen worden uitgevoerd.

Je kan ook denken aan de inzet van bv de lokale scouting, sportclubs, IVN-afdeling, gemeente of inzet van een bedrijf dat MVO graag uitdraagt en op een klusdag (denk ook eens aan NL Doet en de Burendag!) komt helpen. Hulp kan naast arbeid ook zijn in de vorm van het aanleveren van boomstammen, houtsnippers, uitleen van materieel.

Een andere manier om delen van onderhoud of beheer te dekken, zijn het verzorgen van bv een cursus wilgentenen snoeien en vlechten op je schoolplein: je biedt anderen de mogelijkheid een techniek te leren in de vorm van een workshop, terwijl ondertussen je schoolplein opknappt. Daar zijn ook nog wel eens geldpotjes voor aan te spreken.

Als de inzet van derden op regelmatige basis door dezelfde mensen plaatsvindt, kunnen in toenemende mate taken worden overgedragen. Op deze wijze kan de inzet van externe hoveniers tot een minimum worden beperkt. Er blijven wel altijd onderdelen (bijvoorbeeld onderhoud aan bloemenmengsels) over die vakinhoudelijke kennis vereisen om zich op de juiste manier te kunnen blijven ontwikkelen. Op deze manier kan het aantal onderhoudsbeurten, waarbij een vakbekwaam hovenier is betrokken, worden teruggebracht naar twee. In samenwerking met derden kun je dan de onderhoudskosten na ongeveer 3 jaar terugbrengen naar de helft van het eerste jaar.

Groot onderhoud

De ervaring heeft geleerd dat natuurlijke speelplekken na ongeveer 10 jaar groot onderhoud/ renovatie nodig hebben. Dat is niet per sé noodzakelijk, maar vaak wel wenselijk om een plek vitaal en aantrekkelijk te houden. Dat betekent ook dat het verstandig is om in je budgetten jaarlijks rekening te houden met een afschrijving van 10%.

Beheerplan verfijnen en opsplitsen

Voor het groene schoolplein moet een beheerplan komen dat duidelijk is voor alle betrokkenen: leerkrachten, ouders van het tuinteam en de hovenier. Dat betekent meestal een verdere verfijning of opsplitsing van het overkoepelende onderhoud- en beheerplan. Een contract met een hovenier beschrijft andere dingen dan voor een gezamenlijk beheerplan nodig is.

Zorg dat de volgende zaken aanwezig zijn in een onderhoud- en beheerplan:

- Kloppende tekening van het groene schoolplein (meestal is de ontwerptekening niet meer actueel vanwege aanpassingen tijdens de aanleg!)
- Overzicht van alle planten en bomen, ingetekend op de plattegrond (niet iedereen kent alle planten bij naam!)
- Specifieke werkzaamheden per onderdeel (bv wanneer doe je snoeiwerk aan bepaalde bomen of dun je plantvakken uit; hoe onderhoud je speelaanleidingen)

- Aandachtspunten bij onderhoud (bv letten op zgn 'kapstokken' bij het snoeiwerk, deze kunnen risico opleveren voor rennende kinderen)
- Welke onderhoudscontroles voer je uit: dagelijks opruimen; wekelijks visuele controle; jaarlijkse inspectie
- Logboek met werkzaamheden, aangevuld met foto's

In de meeste gevallen zal de school een tuingroep of 'groene schoolpleinteam' instellen. Dat zal bestaan uit 1 of 2 leerkrachten en enkele ouders. De hovenier en in het begin waarschijnlijk ook de ontwerper kunnen lid zijn van de tuingroep of als adviseur gevraagd worden. Schematisch weergegeven kun je de onderhoudswerkzaamheden op het groene schoolplein als volgt onderscheiden (onderdelen met een * zijn goed geschikt om met leerlingen uit te voeren) :

- Ondergrond: maaien, vegen, harken en bijvullen. Uit te voeren door school*.
- Speeltoestellen: controleren, schoonmaken, zand bijvullen. Uit te voeren door hovenier.
- Speelaanleidingen: controleren, schoonmaken. Uit te voeren door hovenier.
- Planten, geveltuinen en borders: (bij)planten, wieden, snoeien, bemesten. Uit te voeren door school*/hovenier.
- Struiken en hagen: (vorm)snoei, wieden. Uit te voeren door school/hovenier.
- Bomen: (vorm)snoei, controleren. Uit te voeren door hovenier.
- Moestuin: zaaien, planten, wieden, stekken, oogsten, water geven, spitten. Uit te voeren door school*.
- Wateronderdelen: controleren, verversen. Uit te voeren door hovenier.

- Algemeen: vegen, afval opruimen, water geven. Uit te voeren door school*.

De beheerstaken zijn in de tijd te splitsen in:

- Jaarlijkse klussen: onderhoud dat door de hovenier, eventueel met stagiaires, gebeurt. Denk aan maaien, bomen snoeien en controle van de speelaanleidingen, zoals klauterbomen.
- Maandelijkse klussen: groter onderhoud zoals spitten, nieuwe aanplant, onderhoud aan hekjes. Dit zou op tuindagen kunnen gebeuren door het tuinteam, met hulp van ouders en liefst af en toe met de hovenier erbij, omdat deze adviezen kan geven.
- Wekelijkse klussen: algemene taken, die door kinderen uitgevoerd kunnen worden, zoals: vegen van het plein, ordenen van het losse bouw materiaal, water geven bij droogte, enz. Ook prima door kinderen uit te voeren, onder begeleiding: het verzorgen van aparte tuintjes/ adoptiegebiedjes binnen het plein, zoals: een moestuin, kruidentuin, bollenrandjes onder de heg, bijen- en vlindertuin, de vijver, enz.

Opmerking: de organisatie van een tuinteam en tuinwerkdagen moet vaak nog opgezet worden. In de praktijk zal blijken wat handig werkt en haalbaar is. Een flexibele aanpak is gewenst. Kijk voor voorbeelden van beheerplannen op de site www.onsgroeneschoolplein.nl. Om een overzicht van de taken te maken, kan je gebruik maken van de beheerkalender van IVN. Deze vind je op www.groeneschoolpleinoverijssel.nl bij Beheer en Onderhoud. Hierin kan je invullen wat er elke maand moet gebeuren en wie dit gaat doen. Een ervaren ontwerper of hovenier kan je hierbij helpen.

Gereedschap

Schaf niet te snel allerlei gereedschap aan, kijk eerst even aan wat je precies nodig hebt en veel gebruikt. Bij werkdagen met ouders kun je de ouders vragen zelf hun eigen tuingereedschap (gemerkt!) mee te nemen. Na een aantal onderhoudsactiviteiten is vanzelf wel duidelijk waar het meeste behoefte aan is. Denk ook aan gereedschap dat geschikt is voor kinderhanden.

Er zijn ook mogelijkheden om gereedschappen te lenen voor bepaalde werkzaamheden, bijvoorbeeld via de gemeentelijke plantsoenendienst of via Landschap Overijssel of een lokale natuurbeheerswerkgroep.

Suggestie voor een eerste aanschaf:

- Emmers
- Plantschepjes
- Handharkjes en/of schrepeltje
- Snoeischaren
- Spitvork
- Gewone scharen
- Grote hark
- Bladhark

Schaf niet te
snel allerlei
gereedschap
aan

Aandachtspunten voor gebruik van het plein & onderhoud met kinderen

- Houd de eerste tijd met elkaar (leerkrachten, omwonende, ouders, kinderen) een logboek bij (hoe wordt de tuin gebruikt, wanneer en door wie?). Schrijf ideeën voor verbetering op, nieuwe wensen enzovoort.
- Houd een logboek bij van de soorten planten en dieren die op het plein worden ontdekt. Laat de kinderen er foto's of tekeningen bij maken.
- Maak een kalender met daarin de soorten planten en dieren die op het plein te vinden zijn in alle maanden. Kijk ook hoe dat per jaar verandert.
- Evalueer na een aantal weken het gebruik van het plein. Wat is er goed, zijn er nog verbeterpunten? Doe dat ook na een jaar en werk je onderhoud- en beheerplan goed bij.
- Veranker het spelen en werken in de natuurrijke buitenruimte in het schoolplan.
- Maak ook foto's van gebruik en beheer, leuk voor op de website of in de krant.
- Betrokkenheid bij het plein vergroot je ook door geregeld samen aan het werk te gaan in de tuin, bv elk voor- en najaar een tuindag voor de hele school en/of werkdag met ouders. Ook gezamenlijke feesten vieren op het groene plein helpt: oogstfeest, lentefeest.
- Als de leerkracht in de pauze het goede voorbeeld geeft door onkruid te wieden of te vegen, dan volgen de kinderen vanzelf.

- Leg een composthoop aan om het natuurlijk afval te hergebruiken.
- Zet een regenton neer om regenwater op te vangen om de planten water mee te geven.
- Vermijd zo veel mogelijk het gebruik van leidingwater. Laat de natuur een beetje haar eigen gang gaan.
- Kinderen weten niet altijd hoe zij op het groene schoolplein kunnen spelen. Soms is het nodig hun te leren dat de natuur ook zorg nodig heeft.
- Leerkrachten realiseren zich soms onvoldoende dat het groene schoolplein van hen een andere houding vraagt. Rondlopen tijdens de pauze (in plaats van vanaf één punt alles kunnen overzien), vragen over planten en dieren beantwoorden en het plein gebruiken voor hun lessen. Een workshop over de mogelijkheden die het plein biedt voor leerkrachten werkt heel enthousiasmerend. Hiervoor heeft het provinciale programmateam een teamtraining ontwikkeld! Zie hiervoor www.groeneschoolpleinenoverijssel.nl

Onderhoud met kinderen

Juist omdat de educatieve waarde van een groen schoolplein zo groot is voor kinderen, staan we hier nog even specifiek stil bij het doen van onderhoudswerkzaamheden met kinderen. Deze zijn namelijk heel goed te koppelen aan onderwijsdoelstellingen. Mogelijkheden voor verschillende onderdelen/ beheerstaken voor kinderen:

- Aardbeientuin, of toren*
- Beestjestuin (ook schaduw -voor

bodemdiertjes)

- Bolletjes planten
- Composthoop maken/verzorgen*
- Fruitbomen en struiken*
- Insectenhotel bouwen
- Nestkastjes timmeren, ophangen en verzorgen
- Kruidentuin
- Moestuin of vierkante metertuin
- Snoeien van vlinderstruik e.a.*
- Takkenril*
- Vijver- of waterbak
- Vlinder- en bijentuin
- Vogels voeren, voerplank etc.
- Wilgenhut bouwen*
- Zintuigentuin

* de tuingroep/hovenier moet hier een rol spelen. De eerste keer is het nog lastig, een volgende keer kun je van de ervaring, evt. draaiboekje of foto's gebruik maken. Andere werkzaamheden, zoals een fruitboom snoeien, blijven het werk van een specialist.

Een mogelijkheid is om het groene plein te verdelen in een aantal zogenaamde 'adoptiegebiedjes' en elke groep de verantwoordelijkheid te geven voor zo'n gebiedje.

Op www.onsgroeneschoolplein.nl staan diverse activiteiten nader uitgewerkt. Hier vind je ook een beheer- en beleefkalender: een overzicht van eenvoudige beheerstaken, gekoppeld aan educatieve activiteiten. Uitgesplitst per groep en per maand, met handige invulschema's om voor je eigen school op maat te maken. We raden aan een "Teamtraining educatief gebruik van het groene schoolplein" te volgen, aan te vragen via www.groeneschoolpleinenoverijssel.nl.

• Contactpersoon: Programmteam
Groene Schoolpleinen Overijssel

• Email: groeneschoolpleinen@ivn.nl

www.groeneschoolpleinenoverijssel.nl